

Satatonnarin ensiaskeleet

Ensihetkien vaikutus vasikan elämään -onnistunut ternimaitojuotto ja olosuhteiden merkitys

Eläinlääkäri Heidi Kyösti

Tuotantoeläinten terveyden- ja
sairaanhoidon erikoistuva eläinlääkäri

Back to basics

- Poikimakarsina
 - vasikan näkökulma
- Vasikan ensihoito – mitään uutta auringon alla?
 - Riskivasikan tunnistaminen
- Vasikkakarsina
 - Kaksin aina kaunihimpi(ko)?
- Ternimaito
 - Battery-energiajuomaa vasikalle!

Poikimakarsina vasikan näkökulmasta

- Emälle stressitön poikiminen
 - → nopea poikiminen → hyvä alku vasikalle
- Nauta haluaa eristäytyä
 - Suojainen nurkka
 - Ei meluisaan paikkaan
 - Suojaseinät
 - Enemmän, jos pitkittynyt poikiminen
 - MUTTA ei halua kuitenkaan täysin erilleen laumasta
- Syväkuivitettu
 - Helppo mennä makuulle ja nousta ylös
 - Tutkimuksia
 - Lehmä valitsi mieluummin olki + hiekka kuin olki + kumimatto
 - + 1 kg olkea
 - → lehmän makuu-aika +12 min
 - <15 cm kerros, jos vain olki tai turve käytössä ilman hiekkaa tai haketta alla
 - → voi aiheuttaa liukastelua
 - Vasikalle lämpimämpi, ohuelle iholle parempi
- Ilmanvaihto → lämpöstressi pahasta

Poikimakarsina vasikan näkökulmasta

- Yhden lehmän vai ryhmäpoikimakarsina
 - Joissain tutkimuksissa lisää sairastumisriskiä → hygienia!
 - Ristiin imeminen
- Vasikan hortoileminen muihin sekaan
- Raappa on riski
- Poikimakarsina parsinavettaan?
 - Poikiminen sontakouruun
- Koko
 - Tilaa 13 m² / lehmä
 - 3,7 x 3,7 m tai 3 x 4,3 m
 - 5,0 x 5,0 m → mahtuu antamaan poikima-apua

Poikimakarsina

- Hygienia
 - Napatulehdukset
 - Ripulit
 - Lehmät välttää makaamista märällä
 - Suositus:
 - Uutta kuiviketta päivittäin
 - Karsina kokonaan 3-4 viikon välein
 - Jälkeiset ja sikiönesteistä kosteat alueet joka poikimisen jälkeen
- ≠ Sairaskarsina!!!
- Pidentetty vierihoito
- Cuddle box

Poikimakarsinaan siirto

- Ei suos, jos kalvot / sorkat näkyvät
 - poikima-aika pitenee → poikimavaikkeudet, vasikan menetykset
- Vanhemmat lehmät ainakin 24 tuntia ennen poikimista, hiehot aiemmin
- 3 päivää ennen
 - Vähemmän stressiä
 - ≥ 3 päivää lisää ketoosin ja juoksumahan siirtymän riskiä emällä
- Tekniikan hyödyntäminen
 - Moocall, kamera
- Poikimapäivän tietäminen
- Hiehot erityisen herkkiä stressille
 - Emättimen supistuminen, dystokia
 - Poijitus erillään vanhemmista lehmistä
- Eläinten käsittely siirrettäessä

TEHTÄVÄ

Keskustele vieruskaverin kanssa

- Minkälainen poikimakarsina sinun tilallasi on?
 - Miten sitä voi parantaa?
 - Onko niitä riittävästi?
- Milloin sinä siirrät poikivan poikimakarsinaan?
 - Syntyvätkö kaikki vasikat poikimakarsinaan?

Vastasyntyneitten kuolleisuus

- N. 66-90 % poikimiseen kuolevista vasikoista hengissä poikimisen alkaessa
- N. 85 % kuolee tunnin kuluessa syntymästä
- 95 % kuolee 5 min sisällä syntymästä
- USA:ssa 8 %
- Suomessa 5,82%
 - Nasevan ”merkittä kuolleet ja kuolleena syntyneet”

Vastasyntyneitten kuolleisuus

- Tavoitteena syntyä poikimakarsinaan
- Riskitekijöitä
 - Kaksoset
 - Normaalialue lyhyempi tai pidempi tiineys
 - Poikimakerta
- Poikimavaikeuksista pääosa vasikasta johtuvia

Vastasyntyneitten kuolleisuus, poikimisten seuranta

- Vaihe 1, seurataan 3-6 tunnin välein
 - Avautumisvaihe: supistukset, levottomuus, kehän kävely, hännän nostelu, lisääntynyt makuulle ja ylösnousu
 - Jos lehmällä ei 6 tunnin kuluessa, hieholla 12 tunnin kuluessa tapahdu edistystä, pitää kokeilla
 - Jos ei epänormaaliuksia, seurataan tunnin välein
- Vaihe 2
 - Vasikka työntyy ulos = sorkat näkyvät
 - Sikiövedet epänormaalin värisiä (musta, ruskea, keltainen, punainen, samea)
 - → puutu!
 - Seuraa 30 minuutin välein
 - Tarkkailija koko ajan läsnä tässä vaiheessa → lisää poikimavaikeuksia

Riskivasikka

- Tunnista riskivasikka
 - Sonnivasikka?
 - Pieni
 - Kaksonen
 - Epänormaalin värinen synnytysneste
 - Vaikeutunut synnytys → hapen puute
 - Suurin ongelmien aiheuttaja
 - Turvonneet raajat, siniset limakalvot, turvonnut kieli
- Hapenpuute
 - Vasikka kylmettyy erittäin herkästi
 - Ei jaksa juoda ternimaitoa
 - Stressaantuneen vasikan elimistön kyky tuottaa lämpöä on heikentynyt
 - Ei liiku kuten terve liikkuisi → ei lämpöä lihastyöstä
 - Kylmässä nousee hitaammin ylös
 - Happamoituu helposti
 - Huono imu, saattaa hoiperrella
 - Osa korjaa itse, osa tarvitsee eläinlääkärin apua (nestehoito suoneen)

Vasikkaa voi elvyttää

1. Varmista hengitys

- Aseta rinnan päälle
- Puhdista hengitystiet limasta (pumppu?)
 - Älä roikota!
- Anna emän nuolla – kuivaa voimakkaasti
 - Stimuloi myös hengitystä
- Kutita sieraimesta oljella / Purista nenästä / Heitä päälle kylmää vettä

shutterstock.com • 728997268

2. Pidä lämpimänä

3. Tarkista napa verenvuotojen varalta

- Navan desinfiointi?

4. Huolehdi riittävästä ternimaidon saannista

- Letkuta tarvittaessa

5. Anna tarvittaessa kipulääkettä ja nestehoitoa

TEHTÄVÄ:

- Mikä sinun tilasi vastasyntyneiden kuolleisuus on?
 - Nasevassa merkittä kuolleet ja kuolleena syntyneet
 - Naseva:
 - <5% hyvä
 - 5-8% tyydyttävä
 - >8% korjattavaa
 - Esimerkkitala:
 - 13 / (94+13)
 - = 12%
- Millä toimenpiteillä sinun tilallasi voidaan vähentää vastasyntyneiden kuolleisuutta?

Jakson tapahtumat

	Yksikkö	Lypsylehmät	Emolehmät	Vasikat 0-3 kk
Elävänä syntyneet (94 kpl)	kpl	-	-	94
Hiehopoikimisia (53 kpl)	kpl	53	0	-
Ostot kotimaasta (6 kpl)	kpl	1	0	2
Tuonnit ulkomailta (0 kpl)	kpl	0	0	0
Myyty eloon (38 kpl)	kpl	0	0	38
Myyty teuraaksi (36 kpl)	kpl	33	0	0
Merkittä kuolleet ja kuolleena syntyneet (13 kpl)	kpl	-	-	13
Kuolleita ja lopetettuja (9 kpl)	kpl	6	0	2

Ternimaito

- Passiivinen immuniteetti = vasikan vastustuskyky
 - Vähentää vasikoiden sairastuvuutta ja kuolleisuutta ennen vieroitusta
 - Kesto riippuu, miten paljon vasta-aineita saanut ja imeytynyt 24 tunnin sisällä syntymästä
 - Vasta 6 viikon ikäisenä oma vastustuskyky alkaa toimia riittävästi
- Vähentynyt kuolleisuus vieroituksen jälkeen
- Parantunut kasvu
- Pienempi ikä ensimmäisen kerran poikiessa
- Parantunut maitotuotos 1. ja 2. lypsykaudella
- Vähentynyt taipumus poistoon ensimmäisellä lypsykaudella

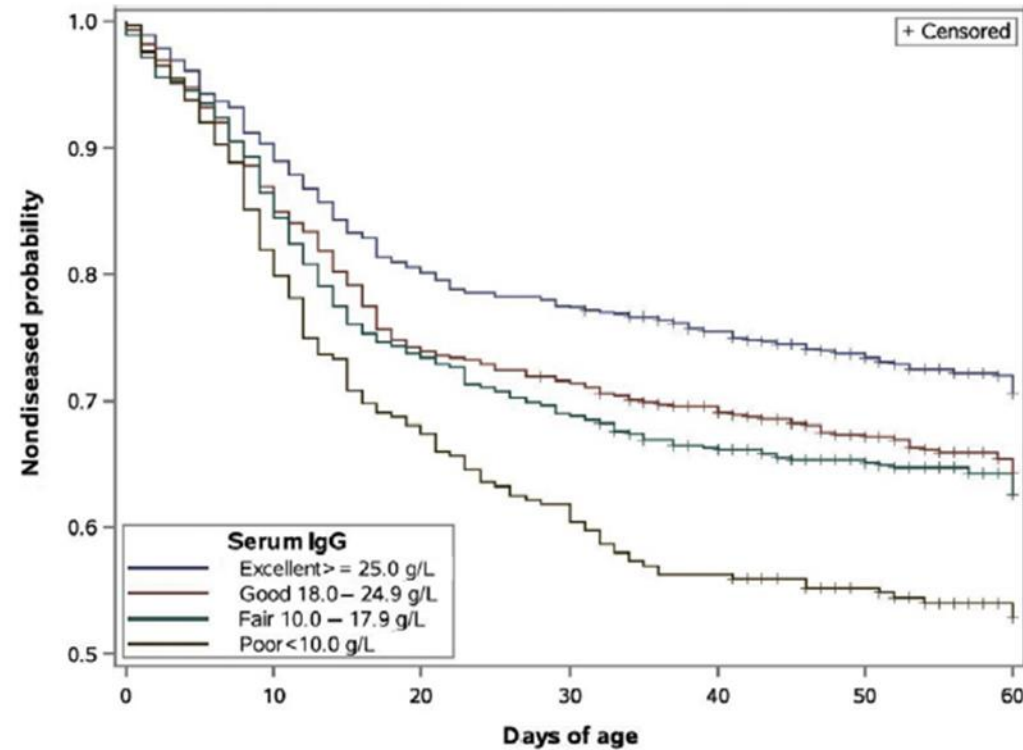

Fig. 1. Nondiseased probability for preweaned heifer calves by days of age and serum IgG concentration categories. Corresponding with serum IgG levels of greater than or equal to 25.0 g/L, 18.0 to 24.9 g/L, 10 to 17.9 g/L, and less than 10.0 g/L were serum total protein categories of greater than or equal to 6.2 g/dL, 5.8 to 6.1 g/dL, 5.1 to 5.7 g/dL, and less than 5.1 g/dL, and Brix score categories of greater than or equal to 9.4%, 8.9% to 9.3%, 8.1% to 8.8%, and less than 8.1%, respectively.¹³¹

Ternimaito, muut aineet

- Valkosolut muokkaavat vasikan immuunivasteita
 - Voivat vaikuttaa lehmän terveyteen ja vastustuskykyyn kuukausia ja vuosia myöhemmin
- Stimuloivat vastasyntyneen ruuansulatuskanavan kypsymistä ja toimintaa
- Energiaa kehon lämmönsäätelyyn
- Suojaa vasta-aineita tuhoutumiselta suolistossa
- Sitoutuvat suolistossa taudinaiheuttajien sitoutumispaikkaan

Ternimaito, laatu

- Tavoitteena, että vasikka saa vasta-aineita
 - 150-200 g
 - **250 g**
 - Laskennallisesti riittävän hyvä passiivisen vastustuskyvyn taso, kun suurin osa vasikoista saa ensimmäisellä juottokerralla tämän
 - 300 g tai jopa yli?
- Jotta vasikka saisi 250 g vasta-aineita, se tarvitsee
 - n. 5 l ternimaitoa, jonka Brix 22 % (50 g/l)
 - n. 3,4 l ternimaitoa, jonka Brix 25 % (75 g/l)
 - n. 2,6 l ternimaitoa, jonka Brix 30 % (95 g/l)
 - Oletetaan, että kaikki vasta-aineet imeytyvät...
 - Iso vasikka → enemmän verta → enemmän vasta-aineita, jotta saavutetaan hyvä vasta-ainetaso
- Kananen & Viitala, 2015: itäsuomalaisilla lypsykarjatiljoilla keskimääräinen ternimaitojen Brix-arvo 21,3%

Ternimaito, laatuun vaikuttavat

- Rotu
 - Holstein < Guernsey < Brown Swiss < Ay < Jersey
 - Suomalainen tutkimus: Holsteineilla parempaa
- Ikä
 - Hiehoilla ja toisen kerran poikineilla huonompaa vrt. yli neljä kertaa poikineilla
 - Laatu vaihtelee kuitenkin samanikäisten yksilöitten sisällä
- Ruokinta umpikaudella
 - Seleni
 - Valkuainen
- Poikimisen vuodenaika
 - Hellestressi lopputineydessä → laimeampi terni
 - Syksyllä parempilaatuista kuin talvella, mutta vähemmän
- Rokotus ennen poikimista
- Umpikauden pituus
 - < 21 päivää → huonompaa ja vähemmän terniä
 - 40 päivää vs. 60-80 päivää → vähemmän terniä
- Määrä ensimmäisellä lypsyllä?
- Valuttelu ennen poikimista
- Keräämisen ajankohta
 - Brix laskee 0,25 asteikkoa / tuntia
- Lypsyjärjestelmä

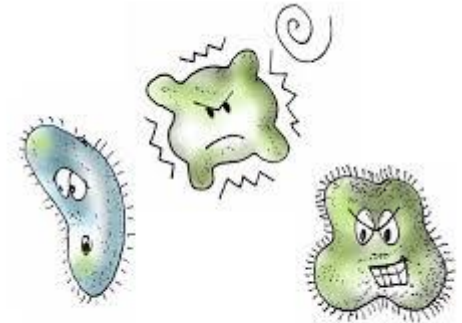
TEHTÄVÄ, Keskustele vieruskaverin kanssa

- Miten sinä seuraat ternimaidon laatua tilallasi?
- Millainen laatu on ollut?
- Mitkä asiat ovat sinun kokemuksesi mukaan vaikuttaneet laatuun?
- Pakastatko ternimaitoa?
 - Parhaat käytäntösi tähän?

Ternimaito, vasta-aineitten imeytymiseen vaikuttavat

- Miten nopeaan syntymän jälkeen annetaan
 - Suositus: 1-2 tunnin kuluessa syntymästä
 - Myöhemmin annettu ternimaito
 - Imeytyy vielä 12 tuntia syntymän jälkeen → toinen juotto
- Ternimaidon bakteerit
 - Emän utareterveys
 - Ei eri ternimaitojen sekoittelua
 - Utareen puhtaus ja puhdistus
 - Astioitten ja välineitten puhtaus
 - Kylmään tai pakkaseen tunnin kuluessa
 - Jääkaapissa vrk, pakkasessa vuosi
 - Ei saa jäädyttää sulatettua uudelleen
- Emän puhtaus

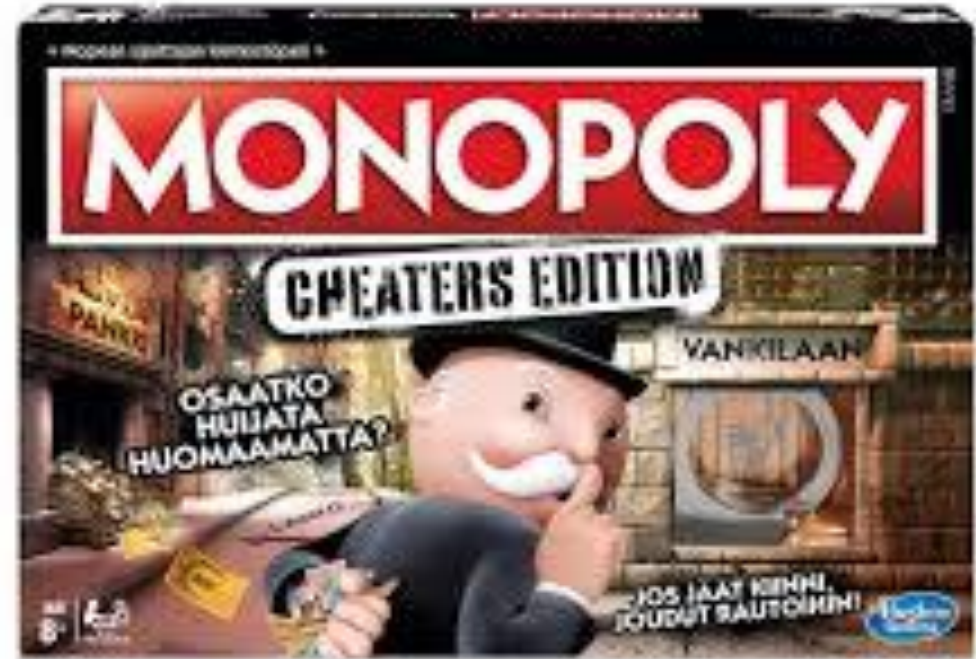
Ternimaito, vasta-aineitten imeytymiseen vaikuttavat

- Vasikan metabolinen status
 - Pitkittynyt poikiminen → hapen puute → happamoituminen
 - Hidastunut imeytyminen, mutta kokonaisuudessa ei eroa
 - Kylmettyminen
- Emän läsnäolo lisää imeytymistä
 - Mutta ei välttämätöntä
 - Miten varmistat, että vasikka on saanut riittävästi ternimaitoa, jos se on imenyt emää?

Ternimaito, boosterit?

- 60 g Ig:tä tai alle...
 - Eräässä 0,5 g
 - Valmistettu ulkomailla
 - Kananmunasta
- Jos hyvälaatuista ternimaitoa riittävästi, ei hyötyä

Ternimaito, seuranta

Vasikan alkuseuranta

Syntymä pv ja kellon aika	Emän nimi ja korvanro	Emän poiki- maker- ta	Vasikan nimi ja rotu	Terni- maidon vasta- aineen lukema	1. juoton määrä ja juoton kellon aika	Vasi-kan synt. paino	Vasikan päivä- kasvu	Annetut muut aineet ja muut huomiot (joiko itse, virkeystaso)

Ternimaito, seuranta

	Seerumin proteiinit, g/dl	IgG-pitoisuus, g/l	Suositus tilan vasikoista, jotka saavuttavat tämän tason (%)
Erinomainen	> 6,2	> 25,0	Yli 40
Hyvä	5,8 – 6,1	18,0 – 24,9	n. 30
Välttävä	5,1 – 5,7	10,0 – 17,9	n. 20
Huono	< 5,1	< 10,0	Alle 10

- > 24 tuntia ternimaidon annosta – 10 päivän ikäinen
- < 10,0 g/l
 - = epäonnistuneen passiivisen vastustuskyvyn raja
 - → kuolon riski kasvanut
 - USA: 15,6 % vasikoista
 - Suomi: 29 % vasikoista lypsykarjatilalla, noin puolet kasvattamossa

Syntymä pv ja kellon aika	Emän nimi ja korvanro	Emän poikimakerta	Vasikan nimi ja rotu	Terni-maidon vasta-aineen lukema	1. juoton määrä ja juoton kellon aika	Vasikan synt. paino	Vasikan päiväkasvu	Annetut muut aineet ja muut huomiot (joiko itse, virkeystaso)	Veren vasta-aine	Välipainot	Päiväkasvu 1kk	Päiväkasvu vierotusvaiheessa	Mahdolliset sairaudet	Annetut hoidot	Muut lisäaineet
				20		49			6,4	13.1 / 63, 1556g	14.2/83, 625g /829g		Ripuli	Kriptazen, Selevitan, Equibactin	Auracalf
				19		45			5,6	23.1 / 65, 2000g	29.1/58, 813g			Kriptazen, selevitan	
19.1.2020 klo 0.50	971 Pimu Ay (gen.emä Ollu Hol)	1	Salama Hol sonni	25	3,5 L klo.1.35	49		Joi itse, pirteä	5,4	14.2/75, 1000g			Ripuli	Kriptazen, Selevitan, Equibactin	Bi-pill, Benfital
3.2.2020 klo.21.25	930 Olina Ay	2	Solina Ay Lehmä	22	3,5 L klo.22.25	48		Nousi 20min päästä ylös, joi hyvin	5,4					Kriptazen, selevitan	
9.2.2020 n. klo 5-6	842 Leikkoruusu Ay	4	Söpöruusu Ay Lehmä	21	3 L klo.7.00	43		Touhukas, joi itse	6					Kriptazen, selevitan	
9.2.2020 klo.14.45	898 Nyytti Ay	3	Sakkeus Ay Sonni	21	4 L klo.17.00	51		Virkeä, joi itse	5,8					Kriptazen, selevitan	

Vasikkakarsina

- Yksilökarsinassa 1-2 viikon ikään asti?
- Laki: ” Alle kaksiviikkoisella vasikalla on oltava hyvin kuivitettu makuupaikka.”
- Tämän jälkeen ryhmäkarsinassa parempi
 - Syövät paremmin karkea- ja väkirehua ennen vieroitusta
 - Paremmat päiväkasvut ennen vieroitusta ja vieroituksen jälkeen
 - Sosiaaliset taidot kehittyvät
 - Vasikan leikki
- Laki: ” Yli kahdeksan viikon ikäistä vasikkaa ei saa pitää yksittäiskarsinassa, jollei siihen ole eläinlääketieteellistä syytä. Jos alle kahdeksan viikon ikäistä vasikkaa pidetään yksittäiskarsinassa, karsinan seinien on oltava sellaiset, että vasikka voi nähdä ja kosketella lajitovereitaan.”
- Välitysvasikat yksilökarsinasta välitykseen

Vasikkakarsina

- Puhdasta, kuivaa, pehmeää, hyvä ilma, vedoton
 - Varmista lämpö kylmässä:
 - Riittävästi kuiviketta: maatessa jalat peittyvät
 - Vasikkaliivit, lämpölamput
 - Vasikat nukkuvat enemmän REM-unta
 - → puute heikentää vastustuskykyä
 - → paremmat kasvut
- Varaa riittävästi sekä yksilö- että ryhmäkarsinoita
- Helposti puhdistettavat
- Omassa ilmatilassa
- Iglut

Lähteet

- Godden S. et al. Colostrum Management for Dairy Calves. Veterinary Clinics of North America, Food Animal Practice 35 (2019) 535-556.
- Hokkanen Ann-Helena: Heikon vasikan hoito –ohje.
- Hokkanen Ann-Helena: Vasikoiden terveyden tukeminen 22.9.2018. Koulutus eläinlääkäreille
- Viitala, M. & Kananen, E. (2015). Ternimaidon laatu ja laatuun vaikuttavat tekijät itäsuomalaisilla lypsykarjajaloilla.
- Mee J.F. Newborn Dairy Calf Management. Veterinary Clinics of North America, Food Animal Practice 24 (2008) 1-17.
- Nordlund K.V. & Halbach C.E. Calf Barn Design to Optimize Health and Ease of Management. Veterinary Clinics of North America, Food Animal Practice 35 (2019) 29-45.
- Proudfoot K.L. Maternal Behavior and Design of the Maternity Pen. Veterinary Clinics of North America, Food Animal Practice 35 (2019) 111-124.
- Pyörälä Erkki. Kotieläinten synnytysoppi. Helsingin Yliopisto, Eläinlääketieteellinen tiedekunta, 2003.
- Sandelin A. & Simojoki H. Vasikoiden sairastuvuuteen ja kuolleisuuteen vaikuttavat tekijät, onko niihin ratkaisua? Eläinlääkäripäivät 2019 luentokokonaisuus.
- Tenhunen M., Sarjokari K., Kujala T., Utriainen M., Hovinen M., Norring M., Hartikainen K., Soveri T ja Seppä-Lassila L. Vasikoiden kasvatusolosuhteet, hoito ja terveys suurissa suomalaisissa lypsykarjajaloissa. Suomen Eläinlääkäri-lehti 2015, 121, 6:311-319.

ÄlyNauta

Älykkäät ja kestävät
toimintamallit maidontuotannossa

Maarit Kärki, projektipäällikkö
maarit.karki@kpedu.fi
040 8085 540

Anna-Riitta Leinonen
anna-riitta.leinonen@proagria.fi
0400 168 647

kpedu.fi/älynauta

ÄlyNauta2019